

СВІТЛАНА ЗАМРОЗЕВИЧ-ШАДРИНА

ORCID ID: 0000-0003-0138-3587

svetlana15050@ukr.net

докторка педагогічних наук, професорка

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ

ІРИНА УЛІЮКАЄВА

ORCID ID: 0000-0001-9623-6656

irinagereevna@gmail.com,

кандидатка педагогічних наук, доцентка

Бердянський державний педагогічний університет

тимчасово переміщений вул. Університетська, 55А, м. Запоріжжя

ВІКТОРІЯ МАЦЬКО

ORCID ID: 0000-0002-4585-8735

victoriamakko@ukr.net

старша викладачка

Комунальний заклад вищої освіти «Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія»

Полтавської обласної ради

вул. Валентини Федько, 33, м. Кременчук

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДОШКІЛЬНА ОСВІТА» У ЗВО

У процесі дослідження авторами проаналізовані дефініції понять «професійна компетентність», «компетентність», а також узагальнено сучасні наукові підходи до формування компетентнісної моделі фахівця у галузі дошкільної освіти. Особливу увагу приділено інтерпретації професійної компетентності як інтегративної характеристики особистості, що поєднує знання, уміння, навички, ціннісні орієнтації, досвід практичної діяльності та здатність до саморозвитку. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю модернізації підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в умовах трансформації освітнього простору, впровадження компетентнісного підходу, цифровізації освіти та зростання вимог до якості педагогічної діяльності. Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та визначенні ефективних педагогічних умов формування професійної компетентності здобувачів спеціальності «Дошкільна освіта» у закладах вищої освіти. Методологія дослідження базується на використанні комплексу взаємодоповнювальних методів: аналізу та узагальнення науково-педагогічної літератури, систематизації теоретичних підходів, порівняльного аналізу.

У результаті встановлено, що ефективність формування професійної компетентності майбутніх вихователів забезпечується за таких педагогічних умов: створення інноваційного освітнього середовища у ЗВО; інтеграція теоретичної та практичної підготовки; використання цифрових технологій і хмароорієнтованих ресурсів; розвиток рефлексивних умінь і мотивації до професійного самовдосконалення.

Ключові слова: професійна компетентність, педагогічні умови, дошкільна освіта, здобувачі вищої освіти, освітній процес.

SVITLANA ZAMROZEVYCH-SHADRINA

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Vasyl Stefanyk Carpathian National University

57 Shevchenko Str., Ivano-Frankivsk

IRYNA ULIUKAIEVA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Berdyansk State Pedagogical University

Temporarily relocated to 55A Universytetska Str, Zaporizhzhia

EDUCATIONAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE AMONG STUDENTS OF THE 'PRE-SCHOOL EDUCATION' PROGRAMME AT HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

In the course of their research, the authors analysed the definitions of the concepts of 'professional competence' and 'competence', and summarised contemporary academic approaches to the development of a competence-based model for specialists in the field of early years education. Particular attention is paid to the interpretation of professional competence as an integrative characteristic of the individual, combining knowledge, skills, abilities, value orientations, practical experience and the capacity for self-development. It is noted that one of the defining features of the development of professional competence among students of the A2 specialism 'Early Years Education' is ensuring the continuity, systematic nature and complementarity of educational components aimed at developing both general and specialised (professional) competences. The relevance of the study stems from the need to modernise the training of future early years education specialists in the context of the transformation of the educational landscape, the implementation of a competence-based approach, the digitalisation of education, and rising demands on the quality of teaching practice. Contemporary challenges, in particular social changes and wartime conditions, highlight the need to develop flexible, mobile, innovation-oriented educators capable of working effectively in diverse educational settings. The aim of the article is to provide a theoretical justification and define effective pedagogical conditions for the development of professional competence among students of the 'Early Childhood Education' programme in higher education institutions.

The research methodology is based on the use of a set of complementary methods: analysis and synthesis of scientific and pedagogical literature, systematisation of theoretical approaches, and comparative analysis. This has enabled the identification of the pedagogical conditions for its development.

As a result, it was established that the effectiveness of the development of professional competence among future educators is ensured under the following pedagogical conditions: the creation of an innovative educational environment in higher education institutions; integration of theoretical and practical training; use of digital technologies and cloud-based resources; implementation of active and interactive teaching methods; ensuring a person-centred approach; development of reflective skills and motivation for professional self-improvement.

Key words: professional competence, pedagogical conditions, pre-school education, higher education students, the educational process.

У сучасних умовах модернізації системи вищої освіти особливої актуальності набуває проблема формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти. Зростання вимог до якості освітніх послуг, орієнтація на компетентнісний підхід, а також необхідність забезпечення гармонійного розвитку дитини дошкільного віку зумовлюють потребу у підготовці педагогів нового покоління, здатних до професійної мобільності, творчої діяльності та інноваційного мислення. Сучасні соціально-економічні трансформації висувають підвищені вимоги до професійної підготовки фахівців, зокрема щодо здатності до творчого мислення, безперервного самонавчання та ефективної орієнтації в динамічному інформаційному середовищі. Сучасний спеціаліст має не лише володіти системою професійних знань, умінь і навичок, а й бути здатним до продуктивної діяльності в умовах невизначеності, швидких змін та нестандартних ситуацій, що зумовлює необхідність сформованості його компетентності як інтегративної якості особистості. Відповідно до положень Базового компонента дошкільної освіти, сучасний педагог постає як висококваліфікований фахівець, здатний цілеспрямовано стимулювати всебічний розвиток дитини та професійно проєктувати освітній простір на засадах гуманістичної філософії та педагогіки. Така професійна діяльність передбачає сформованість у педагога системи гуманістичних цінностей, високий рівень особистісної зрілості, широту світогляду та належний рівень освіченості. Водночас ключовою характеристикою сучасного вихователя є його здатність до практичної реалізації зазначених ціннісних орієнтирів через створення сприятливого, безпечного та розвивального освітнього середовища. Особливої значущості набуває вміння будувати взаємини з вихованцями на засадах педагогіки партнерства, що передбачає повагу до особистості дитини, врахування її індивідуальних особливостей та потреб.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та визначенні ефективних педагогічних умов формування професійної компетентності здобувачів спеціальності «Дошкільна освіта» у закладах вищої освіти.

Різні аспекти професійної підготовки фахівців дошкільної освіти ґрунтовно висвітлені у наукових працях українських дослідників, зокрема І. Беха, Г. Беленької, Н. Гавриш, І. Дичківської, Т. Котик, Н. Лисенко, З. Плохій, Т. Поніманської, А. Харківської та інших науковців.

Засадничими для нашого дослідження є такі дефініції: «компетентність», «професійна компетентність».

Значний внесок у дослідження цієї проблематики зробили українські науковці Н. Бібік, О. Овчарук, Л. Паращенко, С. Сисоева, які трактують компетентність як провідну характеристику результативності навчання та концептуальну основу модернізації освітніх систем.

Авторка дослідження в колективній монографії [5, с. 21] зазначає, що: «Природа компетентності полягає в тому, що оптимальні результати у вирішенні проблем можна отримати тільки в разі особистісної зацікавленості людини».

Компетентність – це підготовленість (теоретична, практична, особистісна, психологічна) до здійснення певного виду діяльності і наявність важливих індивідуально-психологічних якостей фахівця [2].

На наш погляд, більш валідним є визначення поняття «професійна компетентність», що запропонувала у своєму дослідженні Г. Беленька, яка визначає «професійну компетентність вихователя закладу дошкільної освіти», як здатність розв'язувати завдання професійної діяльності на основі фахових знань і умінь, що інтегруються з розвитком особистісних професійно значущих якостей, серед яких провідними є любов до дітей, що поєднується з вимогливістю, емпатія та комунікативність [1].

Автори дослідження [3, с. 13] зазначають, що «...професійна компетентність як сформоване (набуте) особистісне новоутворення є здатністю майбутнього фахівця успішно, творчо виконувати свої професійні функції; є результатом професійної підготовки та професійної компетентності, що відображається в фаховій готовності до професійної діяльності».

Натомість Н. Трофаїла у своїх дослідженнях розкриває особливості сучасної професійної підготовки майбутніх вихователів у системі дошкільної освіти України, акцентуючи увагу на тому, що «сучасний вихователь дітей дошкільного віку – це професіонал, який орієнтується в наукових досягненнях, інноваціях, володіє різними технологіями розвитку, навчання та виховання дітей, здатних до саморозвитку, самовдосконалення, самомоделювання та самопроєктування в різних сферах життєдіяльності, у тому числі і професійній» [6].

Професійна компетентність здобувачів спеціальності «Дошкільна освіта» розглядається нами як інтегративна характеристика особистості, що охоплює педагогічні, психологічні, методичні та комунікативні компоненти, а також здатність до практичного застосування набутих знань у професійній діяльності. У зв'язку з цим особливого значення набуває визначення педагогічних умов, які забезпечують ефективність процесу її формування.

Оскільки ключовою складовою професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти є безперервне оновлення та розширення знань, обсяг інформації, необхідної для ефективної професійної діяльності, постійно зростає. У зв'язку з цим значна частина навчального матеріалу, отриманого в процесі традиційного навчання, засвоюється поверхово та зберігається у пам'яті лише протягом обмеженого часу. Водночас наукові дослідження засвідчують [4; 5], що інформація, яка активно обговорюється, інтерпретується та пояснюється в процесі взаємодії, значно глибше осмислюється здобувачами освіти та має більш тривалий ефект засвоєння. З огляду на це, особливої актуальності набуває використання активних та інтерактивних методів навчання, які сприяють підвищенню рівня пізнавальної активності студентів, формуванню внутрішньої мотивації до навчання, а також розвитку професійно значущих умінь і навичок. Зокрема, у процесі викладання теоретичного матеріалу доцільним є застосування інноваційних форматів лекцій. Так, лекція з навмисно закладеними помилками стимулює критичне мислення та здатність до аналізу інформації; лекція-діалог забезпечує активну участь здобувачів освіти та запобігає їх пасивному сприйняттю навчального матеріалу; проблемна лекція орієнтує студентів на самостійний пошук рішень, формує дослідницькі навички та сприяє глибшому засвоєнню знань. Ефективним є також використання лекцій у форматі прес-конференції, що передбачає побудову змісту навчального матеріалу відповідно до запитів аудиторії із залученням як викладачів, так і практиків – досвідчених вихователів або психологів закладів дошкільної освіти. Такий підхід активізує розумову діяльність здобувачів, розвиває вміння формулювати запитання та сприяє концентрації уваги. На етапі закріплення навчального матеріалу доцільним є впровадження ігрових технологій, які виступають ефективним засобом активізації навчальної діяльності. Імітаційні, ділові та рольові ігри дозволяють моделювати професійно-педагогічні ситуації, зокрема взаємодію вихователя з дітьми та батьками, що сприяє розвитку комунікативних умінь, професійного мислення та готовності до практичної діяльності.

Застосування таких методів підвищує інтерес до навчання, стимулює пізнавальну активність і забезпечує більш ефективне засвоєння знань, умінь і навичок майбутніми фахівцями дошкільної освіти.

Однією з визначальних особливостей формування професійної компетентності здобувачів освіти спеціальності А2 «Дошкільна освіта» є забезпечення наступності, системності та взаємодоповнюваності освітніх компонентів, спрямованих на формування як загальних, так і спеціальних (фахових) компетентностей. Такий підхід передбачає логічно вибудовану структуру освітньої програми, у межах якої теоретична підготовка органічно поєднується з професійно орієнтованими дисциплінами, забезпечуючи поступове ускладнення змісту навчання та його практичну спрямованість. Зокрема, вивчення основних компонент, таких як загальна педагогіка, створює теоретичне підґрунтя для подальшого опанування спеціалізованих курсів, зокрема вступу до спеціальності, педагогіки дошкільної освіти та фахових методик. Це сприяє формуванню цілісного уявлення про професійну діяльність вихователя, забезпечує інтеграцію педагогічних знань із практичними вміннями та навичками. Аналогічно, опанування освітніх компонентів, пов'язаних із науково-дослідною діяльністю, зокрема основ наукових досліджень, академічного письма та академічної доброчесності, створює необхідні передумови для якісного засвоєння професійно спрямованих дисциплін. Це, зокрема, стосується таких курсів, як моніторинг якості освітньої діяльності закладу дошкільної освіти, а також виконання дослідно-експериментальної складової курсових робіт. Ще однією характерною особливістю професійної підготовки майбутніх вихователів є розширення та варіативність спектра вибіркових освітніх компонентів, що пропонуються здобувачам освіти. З кожним роком їх зміст і тематика урізноманітнюються відповідно до сучасних освітніх тенденцій, потреб ринку праці та індивідуальних освітніх запитів студентів. Вибіркові дисципліни виконують не лише доповнювальну функцію щодо обов'язкових освітніх компонентів, а й відіграють важливу роль у формуванні як загальних, так і фахових компетентностей. Водночас вони сприяють розвитку професійно значущих якостей майбутнього вихователя, зокрема креативності, комунікативності, педагогічної гнучкості, а також особистісно значущих рис, таких як відповідальність, емпатія, здатність до саморозвитку та рефлексії.

Під час наукового пошуку було встановлено, що аналіз навчальних планів і освітніх програм, представлених на офіційних сайтах закладів вищої освіти України, які здійснюють підготовку здобувачів спеціальності «Дошкільна освіта», а також вивчення методичної літератури, фахових статей, змісту підручників і навчальних посібників з педагогіки вищої школи та сімейної педагогіки, праць провідних учених, дало змогу окреслити педагогічні умови формування професійної компетентності здобувачів спеціальності «Дошкільна освіта» в ЗВО:

1. Серед основних педагогічних умов доцільно виокремити створення компетентісно орієнтованого освітнього середовища, що передбачає інтеграцію теоретичної та практичної підготовки, використання сучасних освітніх технологій і формування професійної мотивації здобувачів освіти. Важливим є також упровадження інноваційних методів навчання, зокрема інтерактивних технологій, проєктної діяльності, кейс-методу, що сприяють розвитку критичного мислення, творчості, здатності до самостійного прийняття рішень.

2. Не менш значущою умовою є організація практико-орієнтованої підготовки, яка забезпечує формування професійних умінь і навичок у реальних умовах діяльності закладів дошкільної освіти. Важливу роль відіграє також індивідуалізація освітнього процесу, що дозволяє враховувати особистісні особливості, здібності, професійні інтереси здобувачів.

3. Використання інноваційних педагогічних технологій. Запровадження інтерактивних методів навчання (кейс-метод, проєктне навчання, ігрові технології, цифрові платформи) забезпечує активізацію пізнавальної діяльності здобувачів освіти, розвиток їхнього критичного мислення, креативності, здатності до самостійного вирішення професійних завдань.

4. Формування професійної мотивації та ціннісних орієнтацій. Розвиток внутрішньої мотивації до педагогічної діяльності, усвідомлення соціальної значущості професії вихователя і формування гуманістичних цінностей є важливою передумовою ефективної професійної підготовки.

5. Розвиток рефлексивних умінь і здатності до саморозвитку. Формування здатності до самоаналізу, оцінювання власної діяльності та планування професійного розвитку забезпечує готовність майбутніх фахівців до безперервного навчання і вдосконалення упродовж життя.

6. Забезпечення міждисциплінарної інтеграції змісту освіти. Поєднання педагогічних, психологічних, методичних і соціокультурних знань сприяє формуванню цілісного уявлення про професійну діяльність та забезпечує комплексний розвиток професійної компетентності.

У результаті дослідження можемо зробити висновки, що сучасні трансформаційні процеси в освіті актуалізують необхідність якісного оновлення системи професійної підготовки фахівців дошкільної освіти. Динаміка суспільного розвитку, цифровізація освітнього середовища, впровадження інклюзивних практик та зростання ролі емоційного інтелекту зумовлюють перегляд змісту, форм і методів підготовки майбутніх вихователів. Не випадково відбувається модернізація державних стандартів дошкільної освіти, оновлюються професійні стандарти, що передбачають нові вимоги до кваліфікації та спектра компетентностей педагогічних працівників. Авторами встановлено, що ефективність формування професійної компетентності здобувачів спеціальності «Дошкільна освіта» значною мірою залежить від створення цілісної системи педагогічних умов, які забезпечують інтеграцію теоретичної та практичної підготовки, впровадження інноваційних педагогічних технологій, індивідуалізацію навчання та розвиток професійної мотивації. Особливого значення набуває забезпечення наступності та міждисциплінарної інтеграції освітніх компонентів, що сприяє формуванню системного професійного мислення майбутніх фахівців. Важливим чинником є також розширення варіативної складової освітніх програм, що дозволяє враховувати індивідуальні освітні потреби здобувачів освіти, розвивати їхній творчий потенціал та формувати професійно значущі якості. У цьому контексті зростає роль педагогіки партнерства, яка передбачає ефективну взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу – викладачами, здобувачами освіти, батьками та представниками професійного середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беленька Г.В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу : монографія. К. : Університет, 2011. 320 с.
2. Борин Г. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку. *Обрії*. 2015. № 1. С. 9–12.
3. Бубін А. О., Дурманенко Є. А. Особливості формування професійної компетентності в здобувачів освіти спеціальності А2 Дошкільна освіта. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2025. Вип. 3. С. 11–17. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2025.3.2>
4. Починок Є.А. Компетентність як фундаментальна професійна якість майбутнього вчителя початкових класів. *Імідж сучасного педагога*. 2012. № 7 (126). С. 41–43.
5. Професійна компетентність фахівців дошкільної освіти: сучасні вектори формування : монографія / за ред. І. Г. Улюкаєвої. Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2021. 288 с.
6. Трофайла Н. Сучасна професійна підготовка майбутніх вихователів у системі дошкільної освіти України. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 65. Т. 1. С. 89–91. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.65-1.18>
7. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу : наук. посіб. / Під заг. ред. професора С. І. Якименко. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2011. 304 с
8. Шовш К. С., Біда О. А., Маргітич А. І. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2022. Випуск 207. С. 376–380. <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2025-109-6>

REFERENCES

1. Bielienka, H. V. (2011). *Formuvannia profesiinoi kompetentnosti suchasnoho vykhovatelja doshkilnoho navchalnoho zakladu* [Formation of professional competence of a modern preschool teacher]. Kyiv: Universytet [in Ukrainian].
2. Boryn, H. (2015). *Orhanizatsiino-pedahohichni umovy pidhotovky maibutnih vykhovateliv do roboty z batkami ditei rannoho viku* [Organisational and Pedagogical Conditions for Training Future Educators to Work with Parents of Young Children]. *Obrii*, 1, 9–12 [in Ukrainian].
3. Bubyn, A. O., & Durmanenko, Ye. A. (2025). *Osoblyvosti formuvannia profesiinoi kompetentnosti v zdobuvachiv osvity spetsialnosti A2 Doshkilna osvita* [Features of the development of professional competence in students of the A2 Preschool Education specialisation]. *Akademichni studii. Seriiia "Pedahohika"*, 3, 11–17. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2025.3.2> [in Ukrainian].
4. Pochynok, Ye. A. (2012). *Kompetentnist yak fundamentalna profesiina yakist maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv* [Competence as a fundamental professional quality of a future primary school teacher]. *Imidzh suchasnoho pedagoga*, 7(126), 41–43 [in Ukrainian].
5. *Profesiina kompetentnist fakhivtsiv doshkilnoi osvity: suchasni vektory formuvannia : monohrafiia* (2021). [Professional competence of preschool education specialists: modern vectors of formation]. / za red. I. H. Uliukaievoi. 288 s. [in Ukrainian].

6. Trofaila, N. (2019). Suchasna profesiina pidhotovka maibutnikh vykhovateliv u systemi doshkilnoi osvity Ukrainy [Contemporary professional training of future educators in the Ukrainian pre-school education system]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, 65(1), 89–91. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.65-1.18> [in Ukrainian].
7. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia v umovakh vyshchoho navchalnoho zakladu : nauk. posib. (2011). [The development of professional competence in future teachers within the context of higher education institutions: a scientific guide]. / Pid zah. red. profesora S. I. Yakymenko. Kyiv : Vydavnychi Dim «Slovo». 304 s. [in Ukrainian].
8. Shovsh, K. S., Bida, O. A., & Marhitych, A. I. (2022). Osoblyvosti profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv doshkilnoi osvity [Features of the professional training of future early years education specialists]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohichni nauky*, 207, 376–380. <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2025-109-6> [in Ukrainian].

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 23.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026